

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YIL 9, SAYI 19, GÜZ 2023

Halil KIZILTOPRAK

*Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
Diyarbakır/TÜRKİYE
halilktoprak@gmail.com
ORCID *

**NÂBÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ ÜÇ
ŞİİRİ**

UNPUBLISHED THREE POEMS BY
NÂBÎ

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 27.09.2023	Received Date: 27.09.2023
Kabul Tarihi: 29.10.2023	Accepted Date: 29.10.2023
Yayımlanma Tarihi: 31.10.2023	Date Published: 31.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Kızıltoprak, Halil, "Nâbî'nin Yayımlanmamış Üç Şiiri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 9, Sayı 19, Güz 2023, s. 308-317.

Kızıltoprak, Halil, "Unpublished Three Poems by Nâbî", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 9, Volume 19, Fall 2023, p. 308-317.

10.28981/hikmet.1367618

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Halil KIZILTOPRAK

NÂBÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ ÜÇ ŞİİRİ

UNPUBLISHED THREE POEMS BY NÂBÎ

ÖZ

Klasik Türk şiirinin en önemli şairlerinden olan Urfalı Nâbî, 17. yüzyılda hikemî şiirin öncüsü olmuş ve kendinden sonra gelen birçok şairi etkilemiştir. Urfa, İstanbul, Halep ve Diyarbakır Nâbî'nin hayatında önemli yere sahip şehirlerdir. Nâbî, bilhassa gençlik döneminde tahsil için ve daha sonraki dönemlerde edebî muhitlere katılmak veya dostlarını ziyaret etmek amacıyla Diyarbakır'a defalarca gitmiştir.

Bu çalışmada, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde AHA-139 numarası ile kayıtlı olan ve Tarikat-ı Rifâiyye meşâyihından Diyarbakırlı Şeyh Muhammed Şükrî tarafından düzenlenen şiir mecmûasında tespit edilen ve Nâbî'nin daha önce yayımlanmış şiirleri arasında bulunmayan üç gazel üzerinde durulacaktır. Söz konusu şiir mecmûasında Nâbî'ye ait yirmi yedi gazel mevcuttur. Bu gazellerden yirmi dördü, Nâbî'nin daha önce yayımlanmış şiirleri arasında yer almaktadır. Ancak çalışmamızın konusu olan üç gazel, Nâbî'ye ait bütün eserler taranmasına rağmen tespit edilememiştir. Çalışmamıza kaynaklık eden bu üç gazelin vezinleri bulunmuş ve transkribe edilmiştir. Söz konusu gazellerin orijinal metinleri çalışmamızın sonuna eklenmiştir. Böylelikle Nâbî'nin şiirleri ile ilgili yapılan metin neşri çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır ve Nâbî gibi klasik Türk şiirinde çok önemli bir yere sahip olan bir şairin daha önce yayımlanmamış şiirleri ilgililerin dikkatine sunulmuştur. Ayrıca bu vesileyle klasik şiirimizin kaynaklarından olan şiir mecmûalarının önemi bir kez daha ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın giriş bölümünde, Nâbî'nin Diyarbakır kültür ve edebiyat ortamı ile münasebeti konusuna da kısaca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divân, Diyarbakır, Gazel, Mecmûa, Nâbî.

ABSTRACT

Nâbî from Urfa, one of the most prominent poets of classical Turkish poetry, pioneered hikemî poetry in the 17th century and influenced many poets who came after him. The cities of Urfa, Istanbul, Aleppo, and Diyarbakır hold significant importance in Nâbî's life. Particularly during his youth, Nâbî traveled to Diyarbakır multiple times for educational purposes and later to engage in literary circles or visit friends.

In this study, the focus is on three gazels (lyric poems) that were found in a poetry collection compiled by Diyarbakırlı Şeyh Muhammed Şükrî, a sheikh of the Tarikat-ı Rifâiyye, and recorded under the number AHA-139 at the Diyarbakır Ziya Gökalp Manuscript Library. These three gazels were not previously published among Nâbî's known poems. The mentioned poetry collection contains twenty-seven gazels attributed to Nâbî, with twenty-four of them already published in his known works. However, the subject of this study, these three gazels, could not be identified despite a comprehensive search of Nâbî's entire body of work. The meters of these gazels have been identified and transcribed in our study, and the original texts of these gazels are appended at the end of our research. Thus, we aim to contribute to the textual publication efforts related to Nâbî's poetry and present unpublished poems by a poet of great significance in classical Turkish poetry. Additionally, this study seeks to emphasize the importance of poetry collections, which are primary sources for our classical poetry. In the introduction section of our study, we briefly touch upon Nâbî's relationship with the cultural and literary environment of Diyarbakır.

Keywords: Diwan, Diyarbakır, Gazel, Poetry Collection, Nâbî.

Giriş

Bu çalışmada, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde AHA-139 numarası ile kayıtlı olan ve Tarikat-ı Rifâiyye meşâyihinden Diyarbakırlı Şeyh Muhammed Şükrî tarafından tertip edilen şiir mecmûasında¹ yer alan Nâbî mahlaslı üç gazel üzerinde durulacaktır. Söz konusu şiir mecmûasında, Nâbî mahlaslı 27 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerden 23 tanesinin Nâbî'nin divanında mevcut olduğu, 1 gazelin ise Mehmet Büküm'ün Nâbî'nin Bilinmeyen Dört Şiiri adlı çalışmasında daha önce neşredildiği tespit edilmiştir (Büküm, 2015). Çalışmamıza konu olan 3 gazelin ise Nâbî'ye ait yayımlanmış şiirler arasında bulunmadığı görülmüştür. Bu bağlamda; Nâbî'ye ait şiirleri bulundurmaları hasebiyle Ali Fuat Bilkan'ın Nâbî Dîvânı, Mahmut Kaplan'ın Hayriyye, M. Muhsin Kalkışım'ın Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i Dil İncelemesi Transkripsiyonlu Metin ve İndeks, Adnan Oktay'ın Nâbî'nin Münşeât'ı: İnceleme-Metin, Abdulsamet Özmen'in Nâbî'nin Siyer-i Veysî'ye Yazdığı Zeyiller (İnceleme-Metin) adlı çalışmalar incelenmiştir.²

Çalışmamızın konusu olan Nâbî mahlaslı üç gazelin Nâbî'ye ait daha önce yayımlanmış eserlerde bulunmayışı ve çalışmamıza kaynaklık eden şiir mecmuasının Diyarbakırlı bir mürettip tarafından derlenmesi, Urfalı Nâbî'nin Diyarbakır ilim ve şiir meclisleri ile münasebeti açısından önemlidir. 17. yüzyıl klasik Türk şiirinin önemli temsilcilerinden olan Nâbî'nin yetişmesinde etkili olan önemli kültür merkezlerinden birisi de Diyarbakır olmuştur (Bektaş, 2014). Nâbî'nin özellikle gençlik yıllarında tahsil hayatının bir bölümünü Diyarbakır'da geçirdiği ve daha sonraki hayatında da defalarca Diyarbakır'a geldiği bilinmektedir (Tanyıldız, 2019). Nâbî'nin Diyarbakır ile münasebeti konusunda, Ali Emîrî Efendi'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid adlı eseri en önemli kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid'de geçen şu ifadeler Nâbî'nin hayatında Diyarbakır'ın yerini ifade etmesi açısından önemlidir:

“1120 senesinde Melikü's-şuarâ Nâbî-i nüktedân yârân-ı memleket tarafından vâkı olan da'vet üzerine şehrimize gelerek pek çok müşâ'are ve musâhabetler vukû bulmuş, bâğlar bâğçeler, kasırlarda zevk u safâ edildikten başka bostân mevsimine kadar bırakılmayıp bostân mevsim-i ferah-zâsı dahi bu zevk u safâ ile geçişdirilerek Nâbî-i merhûm pek ziyâde memnûn kalmış idi.” (Alî Emîrî, 1328, 126).

Nâbî'nin Diyarbakırlı şairlerle münasebeti konusunda Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid'de geçen aşağıdaki şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Cenâb-ı Âgâh'ın zamânında şehrimizde öyle zengin bir encümen-i edebiyât teşekkül etmiştir ki bunun derece-i hârikası gerek müşârün

¹ Bu şiir mecmûasının 1b-199a sayfaları arasındaki şiirler, Halil Kızıltoprak (Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı) tarafından inceleme-metin ve MESTAP'a göre tasnif yönleriyle doktora tez çalışması olarak hazırlanmaktadır.

² Söz konusu çalışmaların künyesi kaynakça bölümünde verilmiştir.

ileyhin zîrdeki nezâirinden ve gerek o zamân şuarâsından Ümnî, Emîrî, Hâsim, Hâmî, Hamdî, Şûrî, Fâmî, Mûcib Kemâlî, Lebîb, Vâlî gibi belâgatmendân-ı memleketin terceme-i ahvâllerindeki nezâir kısmı mütâlaasından anlaşılır. Birçok şuarâ-yı memâlik ü bilâd ve o cümleden melikü's-şuarâ Nâbî merhûm gibi bir üstâd defâatle şehrimize gelerek o encümen-i dânişde musâhabet-pîrâ olmuş idi." (Alî Emîrî, 1328, 23).

"... Memuriyet veya seyâhat sûretiyle şehrimize gelen Sâbit ve Nâbî ve Küçük Hünkâr denilen Şinâsî gibi "urefâ ve şehrimizde mütemekkin Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî, Hâsim-ı Âmidî, Hâmî-i Âmidî, Vâlî-i Âmidî gibi üdebâ dükkânına cem olur." (Alî Emîrî, 1328, 377).

Nâbî'nin Diyarbakır'da mûsikî dersi aldığı, Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid'de geçen şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

"Nâbî daha evvel mûsikî ilminde Seyyid Yahyâ-ı Âmidî'den ders aldığından ve sesi de güzel olduğundan o mecliste hâzır olan meşhûr Diyârbekir şâirlerinin şiirlerini nefis bir şekilde tagannî etmiş; "bârekallâh, mâşâallâh" tebrikleri ve coşkun alkışlar semâya yükselmiş. Hânendeler cûş u hurûşa gelerek bir nice terennümât icrâ etmişler. İşte o gece, nice zamân dillerde destân kalmıştır." (Alî Emîrî, 1328, 126-129).

Ali Emîrî'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid ve Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid adlı eserlerinde ise Nâbî'nin tahsil için Diyarbakır'a geldiği ifade edilmektedir:

"Diyârbekr'de esnâ-yı tahsilde Cenâb-ı Ümnî'nin yâr-ı vefâdârı olan Nâbî-i nüktedân..." (Alî Emîrî, 1328, 40).

"Nâbî Efendi evâil-i hâlinde tahsîl-i ilm için Diyârbekr'e gelerek bu zâta misâfir olmuştur." (Güner-Güner, 2003, 59).

Şevket Beysanoğlu, Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları adlı eserinde Râmiş adlı bir şairden bahsederken Nâbî'nin Diyarbakır ile münasebetini ortaya koyan şu ifadeleri kullanmaktadır:

"...Âgâh, Hâşim, Hâmî, Vâlî gibi Diyârbekirli ve yolculuklarla veya me'muriyetle şehrimize gelen Urfalı Nâbî, Sâbit ve Şinâsî gibi şâirler hep Râmiş'in dükkânında görüşüp konuşarak, burayı bir çeşit şâirler derneği haline getirirlerdi." (Beysanoğlu, 1996, 157).

Diyarbakırlı birçok şairin Nâbî'den etkilenmesi ve ona nazire yazması da Nâbî'nin Diyarbakır ile münasebeti çerçevesinde değerlendirilebilir. Âgâh, Ümnî/Emnî, Emîrî, Hamdî, Güzârî, Vâlî, Hâmî, Lebîb, Hâsim, Râmiş, Zârî, Azmî, Bekrî, Sadullâh Saîd, Rızâ, Refî', Kâmî ve Fahrî; Nâbî'nin şiirlerine nazire yazan Diyarbakırlı şairlerdir (Bektaş, 2018).

Çalışmamıza kaynaklık eden şiir mecmûasında Nâbî mahlaslı gazellerden 23 tanesi, Nâbî Dîvânı'nda yer almaktadır. Nâbî'nin Diyarbakır şiir meclislerindeki müşâ'are ve sohbetlerde defalarca yer aldığı da bilinmektedir. Bu iki açıdan bakıldığında, çalışmamızın konusu olan ve Nâbî'nin daha önce yayımlanmış şiirleri arasında bulunmayan bu üç gazelin Nâbî'ye ait olduğu düşünülebilir.

Klasik Türk şiirinin önemli temsilcilerinden olan Nâbî'ye ait olduğunu düşündüğümüz bu 3 gazelin vezinleri bulunmuş ve transkribe edilmiştir. Müstensihthen kaynaklandığını düşündüğümüz imla hataları düzeltilerek okunmaya çalışılmıştır. Metin tamiri yoluna gidilen yerler köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir. Gazellerin bulunduğu sayfa numaraları, şiirlerin başında parantez içerisinde verilmiştir. Şiir metinlerinin orijinal hâlleri çalışmamızın sonuna eklenmiştir.

Gazel 1 (AHA-139 sayfa 41a)

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

Râh-ı vaşl-ı yâre ey dil pây-dâr oldıñ mı hîç

Pây-ı  uşşâk ile cānum h ak-sār oldıñ mı hîç

Țâkatüm yokdur göñül yārũn nigāh-ı cevrine

Tîr-i müjgān ile bir dem zaħm-dār oldıñ mı hîç

Lezzet-i didār-ı zevk-i yāri bilmez bî-zarar

Hem esîr-i h al u haç-ı müşk-bār oldıñ mı hîç

Kim saña  aşık olursa bî-vefā dirsın aña

Sen güzelsin kimseye  alemdede yār oldıñ mı hîç

Nâbiyâ gördüñ bu  alem ehlinũn aħvālını

İtdigüñ işden eyā sen tevbe-kār oldıñ mı hîç

Gazel 2 (AHA-139 sayfa 155a)

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

Cūşa geldi dil getür sākî şarāb-ı lāle-fām

Raçşa gelsün bezm-i meyde sāgar-ı mestā-yı cām

Şişeler gözden aķıtın h un-ı dil sāgarları

Söylesün bülbül-şifāt meclisde muçrib h oş-maçām

İt teselsül devr-i sâkî kesme benden bir kadeh
Eylegil başdan kara her dem görülsün şubh u şâm

Eylesin bād-ı şabā gülşen-serāy-ı devletüñ
Feyz-i ʿaşkuñıla begüm ravza-i Dārü's-selām

Gösterirler mi yine ruhsāra kâh-ı kandilüñ
Nâbiyâ ister ala bir tûti-yi dilden kelām

Gazel 3 (AHA-139 sayfa 169a)

(Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün)

Âh eyledigüm derd ile dil-dāruñ elinden
ʿÂlemde neler çekdük o ğaddāruñ elinden

Tûfân-ı ğamuñ ʿarz idiyor hûn-ı sirişküm
Nālân olurum şive-i reftāruñ elinden

Mecnûn gibi şahrâları hep gezdirür ʿaşkı
Giryân olurum gamze-i hûn-ğʿāruñ elinden

Ķâbil degül ʿuşşâk[a] ide yâr ile vuşlat
Ķan ağlıyor üftâdeler aĶyāruñ elinden

Nâbî gibi ol şâh[a] ʿaceb var ola meftûn
Bülbül gibi feryād iderüm yārüñ elinden

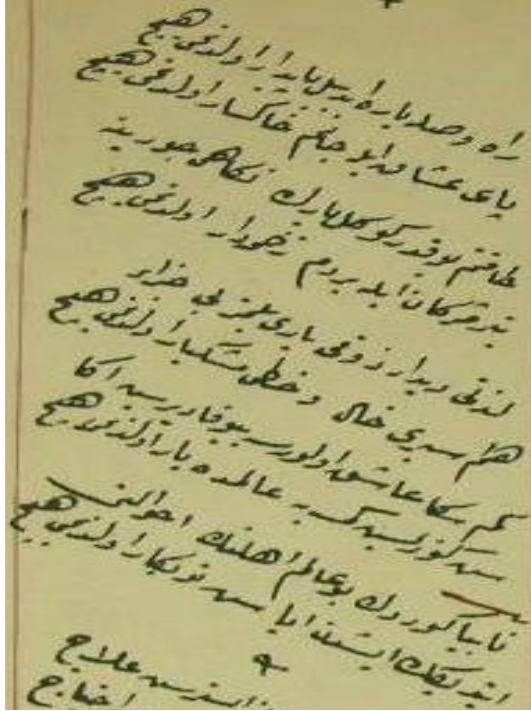
Sonuç

Şiir mecmûaları, şairlerin divânlarına almadığı veya divânlarına konulmayan şiirlerini barındırmaları yönüyle klasik şiirimizin önemli kaynaklarından. Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde AHA-139 numarası ile kayıtlı olan şiir mecmûasında, klasik Türk şiirinin önde gelen şairlerinden Nâbî'nin daha önce yayımlanmış şiirleri arasında bulunmayan üç

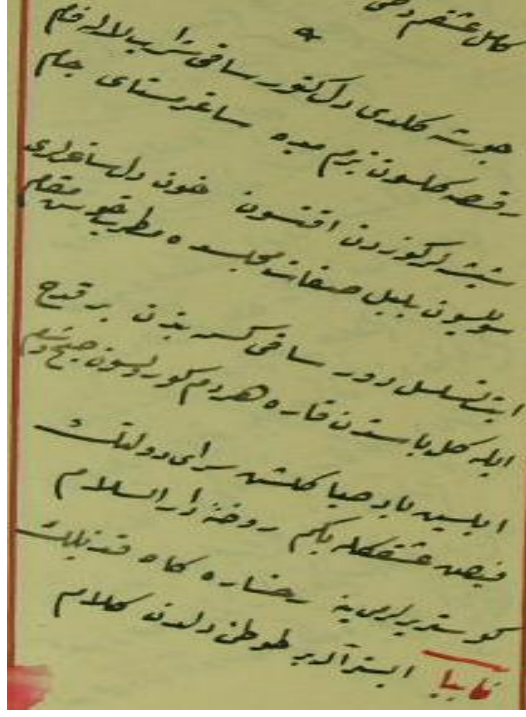
- Oktaç, Adnan. *Nâbî'nin Münşeât'ı: İnceleme-Metin*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014.
- Özmen, Abdulsamet. *Nâbî'nin Sıyer-i Veysî'ye Yazdığı Zeyiller (İnceleme-Metin)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.
- Tanyıldız, Ahmet. "Nâbî Biyografisine Ek: Bir Kavramın Tashihi Vesîlesiyle Nâbî'nin Hayatında Diyarbakır'ın Yeri". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 3/4 (2019),1-21.

Ekler:

Gazel 1 (AHA-139 sayfa 41a)

Gazel 2 (AHA-139 sayfa 155a)

Gazel 3 (AHA-139 sayfa 169a)

کبیر اولدو بوش
آه بیکیم در دایله رل لارک الدن
عالمه ندر حکیمک او غدارک الدن

170
طوفان غمک عرصه اید بور خون سرشکم
ناله اولورم سینه رفقارک الدن
مجنون کی صومالی هب کز در عشق
کریانه اولورم غمزه خون خوارک الدن
قابل دکل عسافه ایجه باراید و صلت
فان اغیار صاده لر اعیانله الدن
ناله کی اول شاه عجب واراد معونه
بیبل کی فزاید رم بارک الدن
یا قمر خانم